

Ольга ХОРОШУН,

orcid.org/0000-0002-8793-3916

викладач кафедри англійської мови та прикладної лінгвістики
Навчально-наукового інституту іноземної філології
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(Житомир, Україна) *olga.khoroshun84@gmail.com*

ПОНЯТТЄВА СКЛАДОВА КОНЦЕПТУ “JIHAD”

Зі зміною наукової парадигми у кінці XX – початок XXI століття змінився вектор лінгвістичних досліджень. Підвищений інтерес мовознавців привернула до себе когнітивна лінгвістика у цілому та лінгвоконцептологія зокрема. Концепт є базовим поняттям когнітивної лінгвістики і розуміється як складна психічна сутність, що містить структуровану інформацію про об'єкти чи явища та їхню інтерпретацію у свідомості людини, що виникає у результаті нашої пізнавальної діяльності. Незважаючи на різні підходи до тлумачення самого поняття концепту, науковці, у цілому, дійшли спільної думки щодо його структури, виділяючи ядро (базовий шар) концепту та ближню і дальню периферію. **Метою** нашої статті є структурування лексикографічного вираження концепту JIHAD в англійській мові. Реалізацію поставленої мети вбачаємо у виконанні таких **завдань**: 1) здійснити дефініційний аналіз лексеми JIHAD в англійській мові; 2) виявити спільні та відмінні значення у дефініціях; 3) проаналізувати та узагальнити отримані результати. У своїй науковій розвідці ми застосували одні із поширеніших **методів** дослідження поняттєвої складової концепту – дефініційний аналіз. Матеріалом дослідження було обрано вісім сучасних аутентичних тлумачних словників англійської мови, що **результувало** у виокремлення ядерного значення (базового шару) лексеми-вербалізатора досліджуваного концепту, також вдалося визначити його близьку та дальню периферію, що дозволило нам виявити семантичну структуру та основні змістові характеристики концепту, що закріплені у свідомості носіїв мови. У ході нашого дослідження ми дійшли наступних **висновків**, що найважливішими рисами концепту JIHAD є: 1) захист ісламу чи ісламської віри; 2) релігійна та/або особиста боротьба; 3) хрестовий похід чи паломництво; 4) релігійний обов'язок кожного мусульманина. У подальшому вбачаємо доцільним спрямувати наше дослідження на метафоричну вербалізацію концепту JIHAD у дискурсі американських ЗМІ та у творах американської документальної літератури.

Ключові слова: концепт, структура концепту, поняттєва складова концепту, дефініційний аналіз.

Olga KHOROSHUN,

orcid.org/0000-0002-8793-3916

Lecturer at the Department of the English Language and Applied Linguistics
Educational and Scientific Institute of Foreign Philology
of Zhytomyr Ivan Franko State University
(Zhytomyr, Ukraine) *olga.khoroshun84@gmail.com*

NOTIONAL COMPONENT OF THE CONCEPT OF “JIHAD”

With the change of the scientific paradigm in the late 20th and early 21st centuries, the vector of linguistic research has been changed. Cognitive linguistics in general and linguistic conceptology in particular have attracted the increased interest of linguists. The concept is a basic notion of cognitive linguistics and is understood as a complex mental entity containing structured information about objects or phenomena and their interpretation in the human mind, which arises as a result of our cognitive activity. Despite different approaches to the interpretation of the concept itself, scientists, in general, have reached a common opinion about its structure, distinguishing the core (base layer) of the concept and the near and far periphery. The **purpose** of our article is to structure the lexicographic expression of the concept of JIHAD in the English language. We see the realization of the set goal in the performance of the following **tasks**: 1) to carry out a definitional analysis of the lexeme JIHAD in the English language; 2) identify common and different meanings in the definitions; 3) analyze and summarize the obtained results. In our research, we used one of the more common **methods** of studying the conceptual component of a concept – definitional analysis. Eight modern authentic explanatory dictionaries of the English language were selected as the material of the study, which resulted in the isolation of the core meaning (base layer) of the lexeme-verbalizer of the studied concept, and it was also possible to determine its near and far periphery, which allowed us to reveal the semantic structure and main content characteristics of the concept, which fixed in the minds of native speakers. In the course of our research, we came to the following **conclusions** that the most important features of the JIHAD concept are: 1) protection of Islam or the Islamic faith; 2) religious and/or personal struggle; 3) crusade or pilgrimage; 4) the religious duty of every Muslim. In the future, we consider it expedient to direct

our research to the metaphorical verbalization of the concept of JIHAD in the discourse of the American mass media and in the works of American documentary literature.

Key words: *concept, concept structure, notional component, definitional analysis.*

Постановка проблеми. Сучасні лінгвістичні дослідження вивчають мову у безпосередньому зв'язку з людиною, її мисленням та пам'яттю. Зростаючий інтерес до процесу концептуалізації світу став поштовхом для низки різноаспектних наукових досліджень, що присвячені вивченню концептів. Незважаючи на те, що концепт є базовим поняттям когнітивної лінгвістики, сьогодні немає його єдиного тлумачення, різні наукові школи пропонують різні трактування цього поняття. Релевантним для нашої роботи є визначення концепту як оперативно-змістової одиниці пам'яті, він має певну, хоча і не жорстку, структуру (Хорошун, 2010). Концепт вміщує у собі не лише смислове і понятійне, а й суб'єктивне сприйняття дійсності. За допомогою концептів можна краще зрозуміти специфіку ментальності окремого народу (Wilson, 2012).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки об'єктивація концепту відбувається за допомогою не лише вербальних, а й невербальних засобів, дослідження процесу вербалізації концепту є масштабним та кропітким завданням. У мові концепти актуалізуються мовними одиницями різних рівнів, граматичними формами, синтаксичними структурами та текстами (Веренько, 2013). Саме питанню мовної вербалізації концептів присвячено чимало робіт вітчизняних науковців, серед них О. Борисов, І. Семенюк, Ю. Томчаковська та ін. Одним із етапів дослідження концепту є проведення дефініційного аналізу. Саме дослідження дефініцій лексеми-вербалізатора того чи іншого концепту, що представлені у лексикографічних джерелах, дають змогу визначити семантичну структуру вербалізаторів концепту та порівняти значення лексичних одиниць (Яницька, 2017: 181). Низка робіт, присвячених дослідженню мовної вербалізації концепту, презентує звернення до дефініційного аналізу (І. Колегаєва, Н. Єсипенко та К. Куті, Я. Остапчук, О. Яницька та ін.)

Актуальність запропонованої наукової розвідки зумовлена загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень на вивчення процесів концептуалізації та категоризації світу та досліджень щодо обраного концепту. Наша робота базується на методі аналізу лексеми-вербалізатора концепту JIHAD у сучасних тлумачних словниках англійської мови. Саме такий підхід дозволяє виявити семантичну структуру та основні змістові харак-

теристики концепту, що закріплені у свідомості носіїв мови.

Метою статті є структурування лексикографічного вираження концепту JIHAD в англійській мові. Реалізацію поставленої мети вбачаємо у виконанні таких *завдань*: 1) здійснити дефініційний аналіз лексеми JIHAD в англійській мові; 2) виявити спільні та відмінні значення у дефініціях; 3) проаналізувати та узагальнити отримані результати.

Виклад основного матеріалу. Серед безлічі підходів до аналізу концептів одним з найпоширеніших способів дослідження є дефініційний аналіз лексем-вербалізаторів. Дефініційний аналіз може застосовуватися самостійно чи у комплексі з іншими прийомами дослідження. На думку І. Колегаєвої словникова дефініція є «окремою мовною одиницею об'єктивації концепту», дослідження словникових дефініцій дозволяє виділити найменші дефініційні ознаки, які, у свою чергу, є вербальними складовими номінативного поля концепту. (Колегаєва, 2018: 123).

У своїй роботі ми розділяємо думку щодо польової структури концепту, виділяючи його ядро (базовий шар), на який нашаровуються додаткові значення (ближня та дальня периферія) (Хорошун, 2010).

Для дослідження поняттєвої складової концепту JIHAD ми проаналізували словникові дефініції лексеми-вербалізатора у восьми тлумачних словниках англійської мови, а саме: Cambridge Advanced Learner's Dictionary (D1), Collins dictionary (D2), Longman Dictionary of Contemporary English (D3), Macmillan Dictionary (D4), Merriam-Webster Dictionary (D5), Oxford Advanced Learner's Dictionary (D6), The American Heritage Dictionary of the English Language (D7), Wordsmyth Dictionary (D8).

У ході аналізу дефініцій лексеми JIHAD представлених у сучасних тлумачних словниках англійської мови ми виявили, що деякі тлумачення повністю чи частково співпадають та репрезентують джихад, переважно, як священну війну, яку ведуть мусульмани. Отримані результати представимо у вигляді таблиці (Таблиця 1). При наявності такої дефініції у лексикографічному джерелі ставимо знак «+» і, відповідно, за відсутності такого визначення – «-».

Проведений аналіз словникових дефініцій дає змогу визначити ядерне та периферійне значення

Таблиця 1
Дефініційний аналіз лексеми “JIHAD”

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8
a holy war	-	+	+	+	+	+	+	+
a spiritual struggle						+	+	
an extreme struggle	+							
a (religious) personal struggle		+			+		+	
spiritual self-perfection							+	
crusade		+			+			+
religious duty		+				+	+	
defense of Islam (Islamic faith)		+		+		+	+	
spiritual discipline					+			

лексми-вербалізатора концепту “JIHAD”. Основним значення, що зафіксоване у досліджуваних лексикографічних джерелах, є «священна війна» (a holy war). Таке визначення лексеми JIHAD пропонують сім із восьми досліджуваних словників. До периферійних концептуальних ознак ми відносимо такі значення наявні у словникових дефініціях:

– перший периферійний шар (ПШ1) – захист ісламу чи ісламської віри (defense of Islam (Islamic

faith)), таке значення присутнє у чотирьох словниках;

– другий периферійний шар (ПШ2) представлений трьома значеннями, що представлені у трьох досліджуваних словниках: 1) релігійна та/або особиста боротьба (a (religious) personal struggle); 2) хрестовий похід чи паломництво (crusade); 3) релігійний обов’язок кожного мусульманина (religious duty);

– третій периферійний шар (ПШ3) (2 словники) – духовна боротьба (a spiritual struggle);

– четвертий периферійний шар (ПШ4) включає два значення (1 словник): 1) екстримальна боротьба (an extreme struggle) та 2) духовна дисципліна (spiritual discipline).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладений матеріал, ми відносимо перший та другий периферійні шари до ближньої периферії досліджуваного концепту, а третій та четвертий – до дальньої периферії. У подальшому вбачаємо доцільним спрямувати наше дослідження на метафоричну вербалізацію концепту JIHAD у дискурсі американських ЗМІ та у творах американської документальної літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веренько М. Дефініційний аналіз лексеми “PERSUASION”. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8031/1/14.pdf>
2. Колегаєва І.М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці *Записки романо-германської філології*. Вип. 1 (40). 2018. С. 121–127.
3. Куті К., Єсипенко Н. Поняттєвий складник концепту PAIN. Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. Вип. 822. 2020. С. 13–23.
4. Остапчук Я. В. Семантична репрезентація та функціонування концепту ПАМ’ЯТЬ URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/45/869/1910-1?inline=1>
5. Томчаковська Ю. Мовленнєва реалізація англійського концепту ALCHEMY. *Львівський філологічний часопис*. Вип. 11. 2022. С. 244–249.
6. Хорошун, О. О. Концепт як основне поняття когнітивної лінгвістики. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Вип. 49. 2010. С. 158–161.
7. Яницька О. Лексикографічна репрезентація лінгвокультурного концепту ВІРА в англійській, українській та французькій мовах (на основі аналізу словникових дефініцій). *«Південний архів» (Збірник наукових праць. Філологічні науки)*. Вип. 68. 2017. С. 181–185.
8. Wilson D. Meaning and relevance. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2012. 382 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cambridge Advanced Learner’s Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/>
2. Collins dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
3. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <http://www.ldoceonline.com/>
4. Macmillan Dictionary. URL: <http://www.macmillandictionary.com/>
5. Merriam-Webster Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/>
6. Oxford Advanced Learner’s Dictionary. URL: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english>
7. The American Heritage. Dictionary of the English Language. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html?q=jihad>
8. Wordsmyth Dictionary. URL: <https://www.wordsmyth.net/?level=3&ent=jihad>

REFERENCES

1. Veren’ko, M. (2013) Definitsiyni analiz leksemy “PERSUASION” [Definitional analysis of the lexeme “PERSUASION”]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8031/1/14.pdf>

2. Kolehaieva I.M. (2018) Konstruiuvannia nominatyvnoho polia kontseptu: etapy ta odyntsi [Forming Nominative Field of a Concept: Stages and Units] *Zapysky romano-hermanskoï filolohii*. Vol. 1 (40). 2018, pp. 121–127. [in Ukrainian].
3. Kuti K., Yesypenko N. (2020) Poniattievyi skladnyk kontseptu PAIN. [Notional Component of the Concept PAIN] *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Hermanska filolohiia*. Vol. 822. pp. 13–23. [in Ukrainian].
4. Ostapchuk Ya. V. Semantychna reprezentatsiia ta funktsionuvannia kontseptu PAMIAT [Semantic Representation and Functioning of the Concept MEMORY]. URL: <https://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/45/869/1910-1?inline=1>
5. Tomchakovska, Yu. (2022). Movlennieva realizatsiia anhlomovnoho kontseptu ALCHEMY. [Speech Realization of the English Concept ALCHEMY] *Lvivskyi filolohichnyi chasopys*. № 11. pp. 244–249. [in Ukrainian].
6. Khoroshun, O. O. (2010). Koncept jak osnovne ponjattja koghnityvnoji linghivistyky [Concept as the Basic Unit of Cognitive Linguistics]. *Visnyk Zhytomyrskogho derzhavnogho universytetu imeni Ivana Franka*. № 49. 158–161 [in Ukrainian].
7. Wilson D. (2012). Meaning and relevance. Cambridge : Cambridge Univ. Press. 382 p.
8. Ianytska, O. (2017). Leksykohrafichna reprezentatsiia linhvokulturnoho kontseptu VIRA v anhliiskii, ukrainskii ta frantsuzkii movakh (na osnovi analizu slovnykovykh defynitsii) [Lexicographic Representation of the Linguistic Cultural Concept FAITH in English, Ukrainian and French Languages (based on the definitional analysis)]. *Pivdennyi arkhiv (Collected papers on Philology)*. № 68. pp. 181–185 [in Ukrainian].

LEXICOGRAPHICAL SOURCES

1. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/>
2. Collins dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
3. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <http://www.ldoceonline.com/>.
4. Macmillan Dictionary. URL: <http://www.macmillandictionary.com/>
5. Merriam-Webster Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/>
6. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english>
7. The American Heritage. Dictionary of the English Language. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html?q=jihad>
8. Wordsmyth Dictionary. URL: <https://www.wordsmyth.net/?level=3&ent=jihad>